

Чинники впливу на строки проведення судових експертиз: аналіз законодавства і пропозиції щодо його вдосконалення

Наталія Ткаченко,

канд-ка юрид. наук, заслужений юрист України, Департамент експертного забезпечення правосуддя
Міністерства юстиції України, м. Київ, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0589-0191>,
e-mail: tnm_77@ukr.net

Якість проведення судових експертиз залежить від низки факторів, серед яких зменшення витрат часу для проведення досліджень із метою надання відповідей на всі питання, поставлені експертові. Розумність строків є засадою судочинства, яка не отримала розгорнутого формулювання в законодавстві про призначення та проведення судових експертиз в Україні. У доповіді розглянуто певні аспекти реалізації зазначеної засади, а також запропоновано шляхи вдосконалення законодавства в цьому аспекті.

Ключові слова: судова експертиза; засади судочинства; розумність строків; практика Європейського суду з прав людини.

Factors affecting the timelines of conducting forensic examinations: analysis of legislation and proposals for its improvement

Nataliia Tkachenko

The quality of conducting forensic examinations depends on a number of factors, among which reduction of time spent on conducting research in order to provide answers to all questions addressed to the forensic expert. The reasonableness of timelines is the principle of proceedings that has not been exhaustively outlined in the legislation on the appointment and conduct of forensic examinations in Ukraine. The paper considers certain aspects of implementing the specified principle as well as suggests ways to improve legislation in this aspect.

Keywords: forensic examination; principles of court proceedings; reasonableness of timelines; practice of the European Court of Human Rights.

В Україні існує значна кількість нормативно-правових актів, які регулюють питання організації та проведення судових експертиз, що реалізовано в методиках їх проведення за певними напрямками досліджень. Незважаючи на доволі значну кількість нормативно-правових актів, в Україні донині відсутні норми на рівні базового Закону «Про судову експертизу» [1] і процесуального законодавства, які б докладно визначали строки проведення судових експертиз із урахуванням їхньої складності.

Для визначення змісту розумних строків у судово-експертній діяльності варто звернутися до вітчизняного законодавства. Розумність строків не є новелою законодавства: її регламентовано Кримінальним процесуальним кодексом України (далі — *КПК України*) ще у 2012 році [2]. Наразі її закріплено в загальних засадах кримінального провадження (п. 21 ч. 1 ст. 7 КПК України): зміст і форма кримінального провадження мають відповідати загальним засадам кримінального провадження, до яких, зокрема, належить розумність строків [2]. Спеціальну норму про необхідність дотримання розумних строків закріплено в п. 1.13 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних

досліджень, а саме: «Строк проведення експертизи встановлюється керівником експертної установи (або заступником керівника чи керівником структурного підрозділу) і не повинен перевищувати 90 календарних днів», однак у разі «значного завантаження експерта (за наявності у нього на виконанні одночасно понад десять експертиз, у тому числі комісійних та комплексних), більший розумний строк встановлюється за письмовою домовленістю з органом (особою), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), після попереднього вивчення експертом наданих матеріалів» [3]. Ми вбачаємо в цій нормі певну прогалину, яка полягає у відсутності повного переліку обставин, які можуть впливати на скорочення чи збільшення строків проведення експертиз і невідповідність обраного максимального строку (90 днів) строкам досудового розслідування, передбаченим КПК України. Так, відповідно до п. 4 ч. 3 ст. 219 КПК України з дня повідомлення особі про підозру досудове розслідування має бути завершено «протягом двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину» [2]. Отже, строк проведення експертизи в 90 днів не відповідає вимогам зазначеної норми КПК України.

На окрему увагу заслуговує практика Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ) щодо встановлення розумних строків розгляду справ. Відповідно до ст. 2 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» рішення ЄСПЛ є обов'язковим для виконання Україною [4], а за п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) кожен «має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку» [5]. Вимогою про розгляд справи впродовж розумного строку в Конвенції обумовлено важливість правозастосування без зволікань, що можуть зашкодити його ефективності чи справедливості [6, § 58; 7, § 61]: тобто ЄСПЛ вбачає прямий зв'язок між справедливістю результатів судового розгляду та строками його проведення. Водночас ЄСПЛ вважає важливими й інші чинники, які ускладнюють судовий розгляд: розумний характер тривалості провадження визначають за обставинами справи, що потребує оцінки загалом [8, § 36] (про це йдеться, зокрема, у справі *Frydlender v. France* [9] із настановою обґрунтувати тривалість провадження окремо для кожної справи відповідно до її обставин).

У викладеному вище ми вбачаємо прямі вказівки на необхідність зважати на низку чинників для визначення строків судового провадження. Оскільки судова експертиза є дослідженням на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом саме судового розгляду [1], то можливе застосування цих норм до визначення строків проведення судової експертизи.

За аналогією, можна застосовувати ці норми з урахуванням таких чинників, як завантаженість експерта, кількість об'єктів експертизи, повнота вихідних даних і вичерпність інформації про об'єкти дослідження, залежність експерта від своєчасності надання відповідей на клопотання та їхньої змістовної повноти, ретроспективність дослідження, актуальність методологічної бази й доступ до неї, регулярність оновлення законодавства, військові дії та інші форс-мажорні обставини, вид експертизи тощо. Військові дії стали особливим чинником, що вплинув одразу на кадрове забезпечення (через виїзд експертів або навіть їхню смерть), можливість проводити експертизи (через окупацію територій, на яких розташовано науково-дослідні установи судової експертизи, далі — НДУСЕ), руйнування майна таких НДУСЕ

і/ або збільшення кількості експертиз через численні правопорушення, скоєні російськими військовими. Через відтік кадрів постала потреба підготувати нові кадри судових експертів, що ускладнило роботу фахівців-практиків. Зазначення хоча б декількох важелів впливу на строки проведення значно поліпшило б якість проведення експертиз і наблизило б українське законодавство до європейських стандартів.

Чинниками, що впливають на строки проведення судових експертиз, також можна назвати брак сучасної матеріально-технічної бази — новітнього обладнання. Фінансове забезпечення діяльності НДУСЕ є підґрунтям для виконання поставлених перед ними завдань і прийнятих на себе зобов'язань [10].

Для розгляду цього питання необхідні знання в галузі техніки, тому оцінювання відповідності матеріально-технічного забезпечення НДУСЕ є важливим завданням Міністерства юстиції України. Як приклад можна навести такі заходи з оновлення матеріально-технічної бази, реалізовані Мін'юстом: усі державні НДУСЕ отримали сучасні портативні 3D-сканери *Artec Leo* від Міністерства оборони Люксембургу [11], Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» (далі — ННЦ ІСЕ) та Одеський науково-дослідний інститут судових експертиз — *Leica Geosystems* у межах проєкту «Підтримка реформ та цифровізації сектору юстиції України (Право-Justice II)».

Найсуттєвішою допомогою у розв'язанні питань матеріально-технічного забезпечення нового напрямку досліджень стало передання ННЦ ІСЕ в серпні 2022 року мобільної ДНК-лабораторії *TRAPIC*, наданої Україні французькими партнерами [12].

На підставі викладеного вище та практики ЄСПЛ, а також сучасних реалій провадження судово-експертної діяльності, вважаємо очевидною й нагальною потребою внести комплексні зміни до законодавства про призначення і проведення судових експертиз. Наведені чинники впливу не є вичерпними: їхній перелік має бути відкритим для своєчасного реагування законодавства на зміни й події, що вже впливають або мають змогу вплинути на провадження судово-експертної діяльності.

Перелік джерел посилання

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 15.03.2023).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін та допов.). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651%D0%B0-17> (дата звернення: 15.03.2023).
3. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Мініюсту України від 08.01.1998 р. № 53/5 (зі змін та допов.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 15.03.2023).
4. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення: 15.03.2023).
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини) : від 04.11.1950 р.; ратифік. Законом України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР; чинна для України з 11.09.1997 р. (зі змін та допов.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 15.03.2023).
6. Case of H. v. France. No. 10073/82. 24.10.1989 / European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57502%22%5D%7D> (дата звернення: 15.03.2023).
7. Case of Katte Klitsche De La Grange v. Italy. No. 12539/86. 27.10.1994 / European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57893%22%5D%7D> (дата звернення: 15.03.2023).
8. Case of Boddaert v. Belgium. No. 12919/87. 12.10.1992 / European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57768%22%5D%7D> (дата звернення: 15.03.2023).
9. Case of Frydlender v. France. No. 30979/96. 27.06.2000 / European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-58762%22%5D%7D> (дата звернення: 15.03.2023).
10. Хомутенко В. П., Хомутенко А. В. Концептуальні засади фінансового забезпечення судово-експертної діяльності в Україні. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2022. Вип. 34. С. 104. DOI: 10.5281/zenodo.7116296 (дата звернення: 15.03.2023).
11. ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокариуса» отримав сучасне обладнання / Офіц. сайт ННЦ ІСЕ. URL: <https://www.hniise.gov.ua/15134-nnts-se-m-zasl-prof-m-s-bokarusa-otrimav-suchasne-obladnannya.html> (дата звернення: 15.03.2023).
12. ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокариуса» отримав мобільну ДНК-лабораторію / Офіц. сайт ННЦ ІСЕ. URL: <https://www.hniise.gov.ua/14994-nnts-se-m-zasl-prof-m-s-bokarusa-otrimav-moblnu-dnk-laboratoryu.html> (дата звернення: 15.03.2023).

Ідентифікаційні виробничі ознаки підошов взуття

Ігор Ткачов,

Сумський НДЕКЦ, м. Суми, Україна, e-mail: brat_i@ukr.net

Установлено та оцінено ідентифікаційні трасологічні ознаки на підошвах, виготовлених різними виробничими способами. Розглянуто закономірності виникнення виробничих ознак у підошвах взуття із клеєвим методом кріплення, методом лиття та вулканізації.

Ключові слова: трасологічна експертиза; ідентифікаційні виробничі ознаки взуття; методи кріплення підошов.

Identification of production signs of shoe soles

Ihor Tkachov

Identifying trasological signs on soles made by different production methods were established and evaluated. The regularities of the appearance of production signs in the soles of shoes with the adhesive method of fastening, the method of casting and vulcanization are considered.

Keywords: trasological examination, identifying production signs of shoes, methods of attaching soles.